

LÆRERPROFESJONENS ETISKE RÅD

Oppfordring til ledere og lærere i skole og barnehage: Gjør etiske vurderinger og sett foten ned når det er nødvendig!

Lærerprofesjonens etiske råd v/ Hilde W. Afdal, leder

Det ligger svært ofte gode hensikter bak innføring av ulike programmer, pedagogisk verktøy, undersøkelser og forskningsprosjekter som implementeres og gjennomføres i barnehage og skole. En rekke private og offentlige aktører tilbyr skreddersyde «pakker» til kommuner, barnehager og skoler rettet mot barn og unges faglige og/eller sosiale læring og utvikling.

Flere programmer og aktører opererer i skjæringspunktet mellom salg av kartlegginger, kompetanseheving, kurs- og opplæringsvirksomhet og forskning. Lærerprofesjonens etiske råd ønsker derfor å løfte fram noen sentrale etiske problemstillinger som bør reises knyttet til innføringen av slike programmer.

Verdigrunnlaget

Det er viktig at programmer som innføres i skole og barnehage tar utgangspunkt i Rammeplanen for barnehagen og Læreplanverket for skolen som vektlegger et positivt, inkluderende og helhetlig menneskesyn. Det vil derfor være tilrådelig at ledere og lærere gjør en grundig analyse av verdigrunnlaget i programmer, menneskesyn og syn på sosialisering, lek og læring før en eventuell implementering.

Samtykke

Flere programmer som kombinerer forskning med kurs og skoleutvikling har neglisjert foreldresamtykke og kun avtalt forskningsdesign og innsamling med skoleledere. Dette er ikke gyldig praksis. At datainnsamling defineres som et pedagogisk verktøy som ikke er underlagt informert samtykke og forskningsetisk regelverk, er i strid med forskningsetiske retningslinjer (Se NSD)

Personvern

Det stilles ulike og strenge krav til vern og bruk av personopplysninger til forskningsformål og til pedagogisk dokumentasjon og utforming av tiltak. Disse lar seg ofte ikke kombinere. Forskningsdata *må* anonymiseres og det er strenge krav til anonymiseringsnøkler, hvem som skal ha tilgang og bruken av disse samt at det er ofte er gitt tidsbegrensninger på hvor lenge slike data skal kunne oppbevares.

Ved personopplysninger som er samlet inn for pedagogisk dokumentasjon og med hensikt om endrede tiltak, må man kunne identifisere person for individuelle tiltak – også dette krever egne systemer for personsikkerhet. Både forskningsinstitusjon og barnehage- og skoleeier plikter å sørge for tilfredsstillende systemer for informasjonssikkerhet, personvern, hvordan data sikres, sikres mot

LÆRERPROFESJONENS ETISKE RÅD

innsyn, ha tydelige ansvarsforhold over hvem som skal ha tilgang og hvordan opplysninger kan tas i bruk av de ulike aktørene.

Undersøkelser med barn og unge som informanter

Om en undersøkelse (kvalitativ og kvantitativ) har forskning, kompetanseheving eller miljøutvikling som formål har voksne alltid et etisk ansvar i møte med barn og unge. Undersøkelsen må ha et klart og transparent formål for alle de involverte. God og aldersadekvat informasjon må gis. Informasjon som samles inn må ikke trekkes ut av den konteksten den tilhører. Undersøkelsesmetode og spørsmålsformuleringer skal ikke være krenkende og/eller være med på å utvikle barn og unges selvfølelse i negativ retning. Voksne som iverksetter undersøkelser må sørge for at det legges til rette for psyko-sosial oppfølging etter undersøkelsen ved behov. Hvis formålet med undersøkelsen er barn og unges medvirkning må deltakerne gis reelle muligheter til å påvirke og finne løsninger for endringer av gitte praksiser.

Læreres metodefrihet og profesjonelt skjønn

Rådet er av den prinsipielle oppfatningen at en lærer fritt kan uttrykke pedagogisk uenighet med ledelse/eier i det offentlige rom. Rammeplan, læreplan og lovverk legger vekt på stort rom for læreres skjønn og faglige vurderinger samt pedagogiske vurderinger. Om man som pedagog vurderer det slik at programmer bryter med formål og verdigrunnlag i rammeplan, læreplanen og/eller opplæringsloven bør man ikke bidra til å gjennomføre slike programmer.

Salg, kompetanseutvikling og/eller forskning,

På generelt grunnlag vil vi fremheve at god bruk av forskning i pedagogiske programmer og kompetanseutvikling samt gjennomføring av forskningsprosjekter i pedagogiske kontekster er ikke bare positivt men også påkrevet. Det påkaller derimot særskilt varsomhet. Det er et etisk anliggende at skoleeiere, ledelse og pedagogisk fagpersonale kritisk vurderer av vitenskapelig formål og tradisjon, design, metoder opp mot lovverk, læreplan, rammeplan og mål for egen pedagogisk virksomhet selv om det foreligger en godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Etiske vurderinger MÅ gjøres kontinuerlig i alle typer prosjekter og programmer. Det må også vurderes hvilke kommersielle krefter som er inne i bildet. Påstand om forskningsbasering av programmer må systematisk undersøkes. Det innebærer blant annet at effekt kan påvises i vitenskapelige publiseringer.

20 spørsmål ledere og lærere i skole og barnehage bør stille

1. Er programmet/prosjektet forankret i, og i samstem med barnehagens/skolens verdigrunnlag og menneskesyn?
2. Har det pedagogiske personalet fått sette seg inn i og uttale seg om en eventuell innføring av programmet/prosjektet?
3. Har det pedagogiske personalets faglige vurderinger fått veie tungt inn i avgjørelsen om eventuelt å ta i bruk programmet?

LÆRERPROFESJONENS ETISKE RÅD

4. Hvilket behov dekker en eventuell innføring av programmet for kommunen/skolen/barnehagen som ikke det pedagogiske personalet selv kan ivareta?
5. Er aldersadekvat og tilstrekkelig informasjon gitt om innføringen av programmet/prosjektet?
6. Er informert samtykke innhentet både fra barn og foresatte?
7. Blir det lagt til rette for at alle involverte parter har en klar forståelse av at de ev. kan trekke samtykke til enhver tid?
8. Er det god nok informasjon fra tilbyder om hva dataene skal brukes til?
9. Hvordan lagres og behandler dataene som samles inn?
10. Er personvern godt nok ivaretatt?
11. Er metoden for datainnsamlingen tilpasset alder og målgruppe?
12. Er barn og unge som særskilt sårbar gruppe ivaretatt?
13. Har eventuelle skadevirkninger og oppfølging av disse blitt drøftet/reflektert over?
14. Blir det forventet at det pedagogiske personalet skal legge til rette for datainnsamling, og har de fått mulighet til å uttale seg om det?
15. Hvis programmet påberoper seg at det er forskningsbasert, kan det vises til dokumentert positiv effekt?
16. Hvordan skal det sikres at det gjennomføres etiske vurderinger underveis i prosjektet/programmet?
17. Hvor lenge tenker man at programmet skal pågå?
18. Er det knyttet bindingstid til programmet?
19. Hva slags evalueringspunkter skal inkluderes knyttet til innføringen av programmet?
20. Hvilke ev. kommersielle interesser har tilbyder, og hvordan kan det ha påvirket programmet?